

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

ΕΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙΣ ΠΟΙΗΜΑΣΙ*

Αἱ δημῳδεις βυζαντιναὶ παροιμίαι, αἵτινες ἐπιμελέστατα ἀπὸ δεκαετίας περίπου μελετῶνται ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Ρώσων βυζαντινολόγων, ἀμετάλλακτοι αἱ πλεῖσται παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ μέχρι σήμερον διατηρηθεῖσαι, παρέχονται ἀναντιρρήτως συμβολὴν πολυτιμοτάτην εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀδιασπάστου ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας συνεχείας τοῦ ἔθνικοῦ βίου ἡμῶν. Δυστυχῶς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι μέγας· 275 περίπου περιλαμβάνει ἡ συλλογὴ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη, εἰς 129 δ' ἀνέρχονται αἱ ὑπὸ τοῦ Krumbacher ἐκδοθεῖσαι ἐκ χειρογράφων περιεχόντων καὶ τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν· εἰς ταύτας πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ περὶ τὰς 50 νέας, ὅσαι δηλαδὴ ὑπαλείπονται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν γνωστῶν ἐκ τῆς συλλογῆς ἣν ἐδημοσίευσα τῷ 1881, καὶ τῶν συλλογῶν ἃς ἐξ ἀγιορειτικῶν κωδίκων ἀνέγραψεν ὁ Σ. Π. Λάμπρος¹. Πᾶσαι αὗται αἱ παροιμίαι περισυνήχθησαν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πρὸς σκοπὸν θρησκευτικόν, ὡς παραβολαὶ ὁμοίαι πρὸς τὰς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐκλαμβανόμεναι, διὸ καὶ λόγοι παραβολικοὶ συνήθως ὀνομαζόνται· ὅθεν συνοδεύονται πᾶσαι ὑπὸ ψυχωφελοῦς ἑρμηνείας, κατὰ μωρὰν τινα ἀλληγορικὴν μέθοδον συντεταγμένης, τὴν καλουμένην ἀναγωγὴν, καθ' ἣν καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς θεολογικὴν διδασκαλίαν, ὡς ἐκ τοῦ Φυσιολόγου μάλιστα καταφαίνεται². Καὶ αὕτη ἡ συλλογὴ τοῦ Πλανούδη, καίπερ μὴ ἔχουσα τὴν ἑρμηνείαν, εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην πρέπει νὰ ὑπαχθῇ, ἀπάνθισμα οὖσα κατὰ τὸ πλεῖστον ἄλλων τοιούτων συλλογῶν.

Ἄλλην δὲ κατηγορίαν ἀποτελοῦσιν αἱ πρὸς σκοπὸν καθαρῶς φιλολογικὸν συμπηχθεῖσαι συλλογαὶ δημῳδῶν παροιμιῶν, πρὸς συμπλήρωσιν τρόπον

* Ἐδημοσιεύθη εἰς Ἑπετηρίδα Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ Β' (1898), σ. 79. - 135.

1. Περί τῶν ἐκδόσεων τῶν βυζαντινῶν παροιμιῶν καὶ τῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν ἐγένοντο αὗται βλ. K r u m b a c h e r, Mittelgriechische Sprichwörter, München, 1893 καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, Geschichte der byzantinischen Litteratur, 2ας ἐκδ. 1897, σ. 907 - 909. Αἱ συλλογαὶ τοῦ κ. Σ. Π. Λάμπρου θὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ προσεχῶς ἐκδοθησομένῳ Α' τόμῳ τῆς ἐμῆς συλλογῆς Δημῳδῶν παροιμιῶν.

2. Τὴν γνώμην ταύτην διαφέρουσαν τῆς παραδεδεγμένης περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν βυζαντινῶν συλλογῶν, ἐπιφυλάσσομαι ν' ἀναπτύξω ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς μνημονευθείσης συλλογῆς μου. Ἐνταῦθα δὲ περιορίζομαι μόνον ν' ἀναφέρω ὅτι κατὰ τὸν τύπον τῆς ἑρμηνείας τῶν παροιμιῶν συντεταγμένην ἔχομεν καὶ ἑρμηνείαν τῶν παραβολῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐν ἀγιορειτικῷ κώδικι (Καυσοκαλυβίων, ἀρ. 14, φ. 211a καὶ ἐπόμε.), ἀμέσως μετὰ συλλογὴν δημῳδῶν παροιμιῶν.

τινὰ τῶν συλλογῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν παροιμιῶν καὶ οὐχὶ χάριν τῆς ἀν-
 υπάρκτου θρησκευτικῆς ἐννοίας αὐτῶν. Αὗται εἶναι δύο μόνον, φέρουσαι τὴν
 παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως φαινομένην ἐπιγραφὴν *Αἰσώπου παροιμίαι ἢ Αἰ-
 σώπου κοσμικαὶ κωμωδίαι*³. Διὰ τὸ δ' εἰς τὸν ἀρχαῖον μυθογράφον ἀπεδόθησαν
 αἱ δημῳδαὶ παροιμίαι κατανοοῦμεν ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι αἱ παροι-
 μίαι ἐλέγοντο συνήθως ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν, ὥς καὶ ὑπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ,
μῦθοι. ὅθεν εὐκολον ἦτο ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν μυθογράφον, τὸν
*Αἰσωπον*⁴. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τάσσομεν καὶ τὰς συλλογὰς τοῦ
 Ἀποστολίου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρσενίου τοῦ Μονεμβασίας, οἵτινες οὐκ ὀλί-
 γας δημῳδαὶ ἀπεθησαύρισαν ἀναμίξ μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν.

Πλὴν δὲ τούτων καὶ τρίτη ὑπάρχει κατηγορία δημῳδῶν παροιμιῶν, αἱ ἐν
 τῷ λόγῳ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἐγκαταπλεκόμεναι. Ἡ ἀναγνώρισις αὐ-
 τῶν δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερής, ἔνεκα τοῦ οἰκτροῦ συστήματος τῶν συγγρα-
 φέων ἐκείνων, τῆς διαστροφῆς τοῦ δημῳδικοῦ τύπου καὶ τῆς ἀφομοιώσεως
 πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῶν φραστικὸν χαρακτῆρα. Ὅπου δὲ ρητῶς δὲν δηλοῦται
 ὑπ' αὐτῶν ὅτι δημῳδὸς λόγιον παραθέτουσι, μόνους ὁδηγοὺς ἔχομεν πρὸς
 ἀναγνώρισιν τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς βυζαντινὰς παροιμίας καὶ τὰς νεοελληνι-
 κάς.

Ἀσχολούμενος ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν παρασκευὴν ἐκδόσεως τῶν δημῳ-
 δῶν παροιμιῶν, ἀναγκαῖον ἔκριναι νὰ περιλάβω ἐν αὐτῇ πλὴν τῶν ἄλλων βυ-
 ζαντινῶν καὶ πάσας ὅσας ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω εἰς τοὺς βυζαντινοὺς συγγρα-
 φεῖς. Ὡς δὲ γίγνεται δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης παρέχω ἐνταῦθα ἀπανθίσματα ἐκ τι-
 νων μεσαιωνικῶν ποιημάτων. Τὸ στενὸν τοῦ προσμεμετρημένου μοι ἐν τῇ
 Ἐπετηρίδι χώρου δὲν μοι ἐπιτρέπει νὰ παραθέσω καὶ τὰς εὑρεθείσας ἐν τοῖς
 ποιήμασιν, ἐξ ὧν ἀφθονώτερον συνεκόμισα ἀμητόν, ἦτοι ἐν τοῖς τοῦ Ἰωάννου
 Τζέτζη, τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ. Καὶ
 ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ παραλαμβάνω μόνον ὅσα χωροῦσιν ἐν ταῖς ὑπολειπομέναις
 δεκαπέντε ταύταις σελίσιν τῆς Ἐπετηρίδος.

3. Ἡ μὲν ἐκ φλωρεντινοῦ κώδικος ἐξεδόθη ἐν *Paroemiographi graeci*, éd. Leutsch et
 Schneidewin, τ. II, σ. 228 - 230. Ἡ δ' ἑτέρα περιέχεται ἐν δυοῖς κώδιξιν, ἐν ἐνὶ τῆς Μόσχας ὁπό-
 θεν ἐξεδόθη ἐν *Rhein. Museum* 1837, σ. 331 καὶ ἐν κώδικι τοῦ Μονάχου, ὁπόθεν τὴν εἶχον
 ἀντιγράψαι, σκοπῶν νὰ τὴν δημοσιεύσω. Καίτοι δ' ἔγραψα περὶ τῶν δύο τούτων κωδίκων ἐν
 Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ τοῦ 1882, σ. 362 καὶ ἀναφέρων καὶ τὴν ἐν τῷ *Rhein. Museum* ἐκδοσιν, οὐ-
 δεμία ἐγένετο μνεῖα τῆς συλλογῆς ταύτης καθὼς οὐδὲ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ ἡμερολογίῳ ἐκδοθείσης,
 ὑπὸ τῶν πραγματευθέντων περὶ τῶν βυζαντινῶν παροιμιῶν, ἀγνωσούντων τὸ δημοσίευμα ἐκεῖνο.
 Πρῶτος δ' ἔκαμε χρῆσιν αὐτοῦ ὁ Jernstedt, ἐκδοὺς τὰς Αἰσώπου κωμωδίας ἐκ τῶν κωδίκων τῆς
 Μόσχας καὶ τοῦ Μονάχου ἐν τῷ *Περιοδικῷ τοῦ Ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως* (1893,
 τ. 286 καὶ 287).

4. Διάφορον ἐξήγησιν προτείνει ὁ Crusius ἐν *Hermes*, τ. 42 καὶ ἄλλην ὁ
 Krumbacher (*MGS*, σ. 52· *Gesch. d. Byz. Litteratur*, 1897, σ. 906).

Σπανέας

*Ἄν ἔχης τίποτε κρυφὸν καὶ συμβουλὴν γυρεύης,
γερόντων ἔπαιρνε βουλὴν, ἀνθρώπων πειρασμένων.*

(Σπανέας, στ. 156-157 ἐν Μαυροφρ., Ἐκλογή, σ. 6 (ἐκ παρισινοῦ κώδ.) —στ. 407-408, σ. 17 Wagner (ἐκ κωδίκων ἐνετικοῦ καὶ βιενναίου) —στ. 240-241 ἔκδ. Λάμπρου ἐν Δελτ. Ἰστ. Ἐτ. Ε', σ. 114-115 (ἐξ ἀγορευτικῶν κωδίκων). Διάφοροι γραφαί: Ἄν ἔλθης εἰς ὑπόθεσιν (ἐνετ. βιενν. παρισ.) καὶ σύμβουλον (βιενν.) καὶ τὴν βουλὴν (παρισ.) —ζήτησον βουλὴν (παρισ.) ζήτησον βουλὰς (ἐνετ)).

Νεοελληνικὴ παροιμία Σύρου:

*Γερόντων παῖρνε συμβουλὴ κι ἀθρώπω περασμένω,
πῶχουν περσότερο ψωμί κι ἀλάτι φαγωμένο.*

Περασμένω= προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν, ποῦ ἔχουν πολλὰ περασμένα· τὸ ἐν τῷ βυζαντινῷ ποιήματι πειρασμένων φαίνεται πλασθὲν κατὰ παρετυμολογίαν ἀπὸ τοῦ πεῖρα.

Πολλαὶ τῶν παρὰ Σπανέα γνωμῶν ἀνευρίσκονται καὶ ἐν νεοελληνικαῖς παροιμίαις, προδήλως ὁμοῦς δὲν ἔχουσιν ἀμέσων σχέσιν πρὸς ταύτας, ἐκ παλαιότερων ληφθεῖσαι πηγῶν. Οὕτω λόγου χάριν ἡ ἐν τῇ ἀνεκδότῳ γορτυνιακῇ παροιμίᾳ γνῶμη

*Ὅποιον δὲν καλοῦμαι ἰσῆς,
οἶκο μὴν τὸν ἀποχτήσης*

ἀντιστοιχεῖ πρὸς Σπανέα, στ. 86 κέ, σ. 5 Wagner —στ. 100 κέ, σ. 108 ἔκδ. Λάμπρου, ἡ τοῦ Σπανέα ὁμοῦς πηγὴ εἶναι ὁ γράψας τὸν εἰς τὸν Ἰσοκράτη ἀποδιδόμενον λόγον Πρὸς Δημόν. 24.

Φυσιολόγος

*Ἡ νυκτερίδα κι ὁ λαγός, καὶ δαίμων καὶ ἀγάπη,
τὰ τέσσερα δαιμόνια τὴν νύκταν οὐ κοιμοῦνται.*

(Annuaire de l' Association pour l' encour. des ét. gr., 1873, σ. 275.

Ἀντὶ τῶν δύο πρώτων λέξεων τὸ χειρόγρ. ἔχει ἡ νυκτε εὐδα, ἀνθ' οὗ ὁ ἐκδότης ἔγραψε τὴν νύκτα εὐδοεῖ· ἀλλ' ἡ τε ἔννοια καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τεσσάρων δαιμονίων καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν διόρθωσιν, ἣν ἀνεγράψαμεν).

Ὅτι οἱ δύο οὗτοι στίχοι ἐλήφθησαν ἐκ δημώδους παροιμίας δηλοῦται ρητῶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λέγοντος:

ἐξ οὗ καὶ μῦθον λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου.

Μῦθον δ' ἐννοεῖ τὴν παροιμίαν, ὥς ἀλλαχοῦ πλατύτερον θὰ διαλάβωμεν. Ἀντίστοιχον τῆς παροιμίας ταύτης νεοελληνικὴν δὲν ἔχομεν. Ἡ διατύπωσις δ' εἶναι παραπλησία πρὸς τὰς ἐν Παροιμ. Σολομ. ΛΑ'.

Ὅργιζεταιί τους ὁ θεός, κάμνουν πτερὰ καὶ φεύγουν,
κ' εὐρίσκουν τους τὰ πετεινὰ καὶ τρών τους κι ἀφανίζουν.
(Αὐτ., σ. 284).

Ὁ λόγος περὶ μυρμήκων. Ἡ δὲ παρατήρησις αὕτη περὶ τῆς πτεροφυΐας τῶν μυρμήκων, προδρόμου τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἀποδίδεται εἰς ὀργὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἐν ταῖς ἐπομέναις παροιμίαις, ὑπαινιττομέναις τὸν ταχὺν ὄλεθρον ἀλαζόνων νεοπλούτων, ἢ τῶν θρασέως ἐπιχειρούντων ἔργα ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των.

—Ὅταν ὁ θεὸς καταραστῇ τὸν μύρμηκα τοῦ δίδει πτερὰ καὶ πετᾷ. (Θήρας. Πανδῶρ. Γ', σ. 121, ἀρ. 67). —Πάρου ἀνέκδοτος ἀνακοινωθεῖσα μοι ὑπὸ Φρ. Σαρρῆ: Σὰν κ. ὁ θ. τὸν μέρμηκα τοῦ δίνει φτερὰ καὶ πετάει.

—Ὁ θεὸς σὰν ὀργισθῇ τὸν μύρμηκα τοῦ δίνει φτερὰ καὶ πετᾷ. (Βενιζ., σ. 183, 104 [ἢ: σὰν καταρασθῇ]. —Φολεγάνδρου ἀνέκδοτος παρὰ Κονταρίνη: Ὅντας ὀργιστῇ ὁ θ. τὸ μέρμηκα.

—Τοῦ μερμηγκιοῦ ὅταν θέλῃ νὰ χαθῇ, τοῦ δίνει ὁ θεὸς φτερὰ. (Παπαζαφειροπούλου, Περιστεριολογία, σ. 302, ἀρ. 1055).

—Ὅταν ὁ θεὸς ὀργισθῇ τοῦ μερμήκου τοῦ δίνει φτερὰ καὶ πετᾷ. (Καρπάθου, Ζωγράφ. ἀγὼν Α', σ. 367, ἀρ. 504).

—Ἡ μυρμήκα ὅταν θὰ ποῦσῃ, φέρει φτερὰ καὶ πετᾷ. (Πόντου. Ἐπτάλοφος, 1870 Β' Α, σ. 359, ἀρ. 95).

—Σὰν καταραστῇ ὁ θεὸς τοῦ μελιντάκου, τοῦ δίνει φτερὰ καὶ πετᾷ. (Νάξου ἀνέκδοτος παρὰ Μ. Ι. Μαρκόπουλ).

—Τὸ μερμήγκι ὅταν κἀνῃ φτερὰ χάνεται. (Γορτυνίας ἀνέκδοτος παρὰ Ν. Λάσκαρι).

—Τὸ μερμήγκι ὅταν θέλῃ νὰ χαθῇ κἀναι φτερὰ. (Δημητσάνης Γορτυνίας παρὰ Κ. Κασιμάτη).

Τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐκφράζει καὶ ὁ Ἄρ. Βαλαωρίτης ἐν τῷ Ἀθανάσῃ Διάκῳ (Ποιήματα, τ. Β', σ. 308), προσθέτων καὶ τὰ περὶ καταβρώσεως τῶν μυρμήκων ὑπὸ πτηνῶν, ἧς μνημονεύει καὶ ὁ Φυσιολόγος:

. Νὰ κλαῖτε τὸ μερμήγκι,
πῶταν ἢ μοῖρα τ' ὀργιστῇ, μὲ ψεύτικα φτερούγια
βγαίνει στὸν κόσμον καὶ πετᾷ ἢ στὸ νερὸ θὰ πέσῃ
. καὶ θὰ βρεθῇ πνιμένο,
ἢ θὰ τ' ἀρπάξῃ τὸ πουλί.

Πρβλ. καὶ Μάζαριν 25, σ. 183 Boissonade —σ. 247 Ellissen: «Ὁ γὰρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἀπάρας ὁμοίος ἐστὶ πτεροφυήσαντι μύρμηκι· καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ὀλλυται διαπτὰς, οὕτω καὶ ὁ τοιοῦτος διαφθείρεται ἐνθεν κακεῖθεν φερόμενος».

Μικρὸς μὲν ἐστὶ παντελῶς (ὁ διάβολος) καὶ τὰ πρακτικὰ αὐτοῦ μεγάλα.

(Φυσιολ., κεφ. 18 ἔκδ. Karnejev ἐν Byz. Zeitschrift, 1894, σ. 48 ἐκ χειρογρ. τῆς ΙΑ' ἐκ. τῆς

ἐν Μόσχα συνοδικῆς βιβλιοθήκης· ἐν παρισινῷ χειρογράφῳ τῆς ΙΕ' ἐκ. ὑπάρχει ἡ ἐξῆς παραλλαγή: *Μικρὸς μὲν ἐστίν, αἱ δὲ πράξεις αὐτοῦ μεγάλαι*. Ἰσως ὁ δημώδης τύπος δύναται ν' ἀποκατασταθῇ οὕτω: *Μικρὸς ἔνε ὁ διάβολος, κ' αἱ πράξεις του μεγάλαι*).

Ὅμοια μὲ τὴν παροιμίαν ταύτην εἶναι ἡ βυζαντινὴ: *Μικρὸς δαίμων, μεγάλη πειρασία* (K r u m b a c h e r MGS, σ. 109. 126, 98. 213) καὶ ἡ νεοελληνική: *Μικροὺς διάβουλους, τρανὰ τσαρούχια* (ἀνέκδοτος Τρικάλων τῆς Θεσσαλίας, ἀνακοινωθείσά μοι ὑπὸ Ν. Βραχνοῦ). Ἡ παροιμία αὕτη, ὡς πιθανώτατα καὶ αἱ βυζαντιναί, ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐξ ἀσημάντου πολλάκις ἀφορμῆς μεγάλα κακὰ δυνατόν νὰ προέλθωσιν. Ὁ μικρὸς διάβολος εἶναι τρόπον τινὰ προσωποποιία τῆς μικρᾶς ἀφορμῆς. Ἀνάλογος τὴν ἔννοιαν εἶναι ἡ κοινοτάτη παροιμία: *Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια*⁵, δηλοῦσα ὅτι τὸ κακὸν δύναται νὰ ἔλθῃ καὶ ὅθεν οὐδεὶς ὑποπτεύει.

Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος

Ὁ πεινασμένος χάσκοντας τὴν πίτταν ἐνθυμᾶται.

(Legrand, Recueil de chansons grecques, σ. 2, στ. 8. Ἡ π. γραφὴ χάσκοντας τὴν π. (ἀντὶ τῆς ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι ἐξ οὗ ἡ ἐκδόσις τοῦ Legrand χάσκει τὸν καὶ π.) καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ποιήματος ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἀγιορειτικοῦ κώδικος (Ἰβήρων, ἀρ. 152, σ. 111^α) κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Σ. Π. Λαμπροῦ).

Παραλείποντες τὰρχαῖα ἑλληνικὰ παράλληλα, ἀναφέρομεν τὴν παρὰ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος (σ. 1088 α) ρῆσιν, ἣν καὶ ὁ K r u m b a c h e r (MGS, σ. 231, 48· βλ. καὶ σ. 233) ὡς παροιμίαν σημειοῖ. Ἡ ρῆσις αὕτη φαίνεται ἑμμετρος, ἀποτελουμένη ἴσως ἐκ δύο διμέτρων ἱαμβικῶν καταληκτικῶν: *Ἀδύνατον (τὸν) πεινῶντα | μὴ μνημονεύειν ἄρτου* ἢ ἐξ ἐνὸς πολιτικοῦ, μικρὸν μεταβαλλομένη: *Ἀδύνατον ἐνὶ πεινῶν μὴ μνημονεύων ἄρτου*. Ὁ T i m o s c h e n k (Bizantinskija poslobici, Βαρσοβ. 1895, σ. 14) ἀναφέρει ρωσικὴν παροιμίαν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν ρῆσιν ταύτην: Golodnoi kume chleba u me (= *Εἰς πεινασμένο κουμπάρο ψωμὶ στὸν νοῦν*).

Ὅμοιαι νεοελληνικαὶ παροιμίαι ὑπάρχουσι πάμπολλαι. Ἐν ταῖς πρώταις καταγράφομεν ἐκεῖνας, ἐν αἷς ἀναφέρονται καὶ πίτται ὡς ἐν τῇ *Διηγῆσει τοῦ κρασοπατέρος*.

— *Ὅπου πεινᾷ ψουμιὰ θουρᾷ, κι ὅπου λιμάσσει πίττις*. (Ἀνέκδοτος Λιβισίου Λυκίας παρὰ τοῦ Μ. Μουσαίου).

— *Ἀποῦ πεινᾷ ψουμιὰ θωρεῖ, κι ἀποῦ λιμάσσει πίττες*. (Κύπρου. Σακελλάριος, τ. Β, σ. 284, ἀρ. 212. σ. 286, ἀρ. 289).

5. Ἀραβαντινός, σ. 824 (Ἡπείρου). Βενιζέλος, σ. 181, ἀρ. 83. Παπαζαφειρόπουλος, σ. 354, 95 [πόδια]. Κράχτογλους, σ. 25 (Βάρνα). Παρνασσός, τ. ΙΣΤ', σ. 480, ἀρ. 14 (Κρήτη) [*Ὁ διάβολος πόδια*]. Παροιμία τοῦ Πόντου παρὰ Ι. Βαλαβάνη: *Ὁ διάβολον χίλια ποδάρια ἔχει*. Πρβλ. τὴν κρητικὴν παροιμίαν: *Ἀλάργα τὴ φωτιά ἀπὸ τὰ λινόζυλα, κι ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ πόδια* (Βλαστοῦ, Ὁ γάμος ἐν Κρήτη, σ. 24).

—Ὅποιος πεινᾷ στὸν ὕπνο του βλέπει ψωμιὰ καὶ πίττες | κι ὅποιος εἶναι
ξυπόλυτος παπούτσια μὲ τὶς μύτες. (Πελοποννήσου. Λελέκου, Ἐπιδόρπιον,
σ. 162).

—Ὅπου πεινᾷ πίττες θωρεῖ, κι ὅπου διψᾷ πηγάδια. (Ἀνέκδοτος Νάξου
παρὰ Μ. Ι. Μαρκόπολι. —Ἀνέκδοτος Σύρου παρὰ Π. Σαρρῆ [ψωμιὰ θεωρεῖ].
—Ἀνέκδοτος Φολεγάνδρου παρὰ Κονταρίνη [ὁμοίως]. —Νισύρου. Ζωγράφ.
ἀγών, σ. 412, 48 [ὁμοίως]. —Καρπάθου. Ζωγράφ. ἀγ., σ. 359, 349 [κι ὅποιος
διψᾷ ποτάμια]).

—Ὅποιος πεινᾷ ψωμιά ὀνειρεύεται. (Ἡλείου, Μανάρης, σ. 32).

—Ὅποιος πεινάει βλέπει στὸν ὕπνο του κουλλοῦρες. (Ἀνέκδοτος Κεφαλλη-
νίας παρὰ Σ. Παγώνη).

—Ὅποιος πεινᾷ λεφτές βλέπει. (Παξῶν. Salvator, Paxos, σ. 49).

—Ὅποιος πεινᾷ καρβέλια βλέπει. (Ἡλείου. Ἀραβαντινός, σ. 950
—Πελοποννήσου. Παπαζαφειρόπουλος, σ. 271, 687).

—Ὅποιος πεινᾷ κουλλούρια βλέπει. (Ἀνέκδοτος κυνουριακῆ παρὰ Λεων.
Κωνσταντοπούλου).

—Ὅποιος πεινᾷ κομμάτια βλέπει, κι ὁ ξυπόλυτος τσαρούχια.
(Βενιζέλος, σ. 216, 576 [ἢ: καρβέλια βλ.]).

—Ὅπου διψᾷ βρύση θωρεῖ, κι ὅπου πεινᾷ καρβέλια. (Βερέττας, σ.
45, 13. Βενιζέλος, σ. 216, 578 [Ὅποιος δ. βρύσες βλέπει στ' ὄνειρό του,
κι ὅποιος π. κ.]. Βύρων, τ. Γ', σ. 437, ἀρ. 20).

—Ὅπου πεινᾷ φούρνους θωρεῖ, κι ὅπου ὀνιάει βρύσες, | θωρεῖ κι ὁ ἀξυ-
πόλυτος παπούτσια μὲ τὲς μύτες. (Ἀνέκδοτος Σύρου παρὰ Π. Σαρρῆ).

—Ὅπου πεινᾷ ψωμιά θωρεῖ, κι ὅπου διψᾷ λαγκάντζα, | κι ὅπου ἔναι ἀξυ-
πόλυτος οὐλο παλιοπαπούτσες. (Ἀνέκδοτος Πάτμου παρὰ Χ. Μαλανδράκη).

—Ὅπου πεινᾷ ὀνειρεύεται φούρνους μὲ καρβέλια. (Βάρνης.
Κράχτογλους, σ. 26).

—Ὅποιος πεινάει φούρνους μὲ καρβέλια βλέπει στὸν ὕπνο του. (Καλαβρύ-
των παρὰ Α. Κωνσταντινοπούλου. —Ἠλείας παρὰ Α. Καρκαβίτσα [Ὅπου πει-
νάει κ. βλέπει στὸν ὕ.]. —Κεφαλληνίας παρὰ Σ. Παγώνη [Ποῦ π. κουλλοῦρες
βλέπει στὸν ὕ.]. —Πύργου Ἠλείας παρὰ Λιναρδάκη [π. κ. βλέπει]. —Δημητσά-
νης παρὰ κ. Κασιμάτη [φούρνους κ. βλέπει]).

—Ὅποιος πεινᾷ ψωμιὰ θωρεῖ. (Βυζαντίου, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς
ἐλλ., λ. θωρῶ).

—Ποῦ κοιμᾶται πεινασμένος, θωρᾷ ψωμιὰ στὸν νύπνον του. (Μεγίστης. Ὁ
ἐν ΚΠ. Σύλλογος, τ. ΚΒ', σ. 323, 391).

—Ὅποιος πεινᾷ κουμμάτια ἑνιεύεται. (Ἀνέκδοτος Πηλίου παρὰ Χ. Βαλα-
μουτοπούλου).

—Ἡ γριὰ σὰν πεινοῦσι κουμμάτια νειρεύονται. (Πορταριά Πηλίου παρὰ Δ.
Κωλᾶ).

—Ὅπ' ὀνειρεύεται καρβέλια βλέπει. (Βενιζέλος, σ. 216, 577).

—Ὁ πεινασμένος καρβέλια ὀνειρεύεται. (Κρομμύδου, Διατριβή, Βιέν-
νη 1808, σ. 78, 133. Β' Ἀκολ. Διατριβῆς, σ. 36 [Ὁ νηστικός]. Βερέττας,

σ. 45, 14 [ὁμοίως]. Βενιζέλος, σ. 200, 321 [ὁμοίως]. Βύρων Γ', σ. 437, 20 [ὁμ.]).

—Ὁ νηστικός ραπάνια ὀνειρεύται. (Negris, σ. 93, 599).

—Ἡ νησικός κουμμάτις 'νειρεύτι. (Λακκοβικίων Μακεδονίας παρὰ Ι. Πρωΐου).

—Ὁ πεινασμένος ψωμιὰ βλέπει στ' ὄνειρό του. (Κρήνης [Τσεσμέ] παρὰ Γρ. Βερναρδάκη).

—Ὁ πεινασμένον σ' ὄνερον ἀτ' καττέρια ἐλέπει. (Πόντου παρὰ Ι. Βαλαβάνη [καττέρια= μεγάλα τεμάχια ἄρτου]. Ἐπτάλοφος, 1870 Β' 2, σ. 354, 47 [στῶνερον ἀτ' κερέτσια ἐ.]).

Τὰ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην

Κάλλιον ἔνε εἰς ὁδὸν ἀδελφὸς ἢ μητέρα.

(Wagner, Trois poèmes grecs, σ. 244, στ. 80. Μαυροφρύδου, Ἐκλογή, σ. 326, στ. 59).

Ὅτι εἶναι ὁ στίχος οὗτος παροιμία δημώδης δηλοῦται ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ: ξένε, γνώριζε, λέγει ὁ δημώδης λόγος. Ἀλλ' ἡ ἔννοια εἶναι σκοτεινὴ, οὐδὲ διευκρινεῖται ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ παριστινοῦ κώδικος παρὰ Μαυροφρύδην: *Κάλλιον ἐν εἰς ἀδελφούς εἰς στρατὸν παρὰ μάιναν*. Ὁ Μαυροφρύδης διορθώνει εἰς ἀδελφός, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ νόημα δὲν εὐδοχεῖται, διότι ὁ λόγος εἶναι περὶ συνοδοιπόρου καὶ οὐχὶ περὶ ἀδελφοῦ. Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις ἀποκαθίσταται, διορθουμένου τοῦ στίχου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραφῶν ἀμφοτέρων τῶν κωδίκων οὕτω:

Κάλλιον ἐνι συνοδὸς παρ' ἀδελφούς ἢ μάιναν.

Τὴν διόρθωσιν ταύτην κυροῦσι καὶ οἱ ἐπόμενοι στίχοι (85 κέ) ἐν οἷς ὁ Λύβιστρος ὑποτίθεται λέγων εἰς τὸν συνοδοιπόρον του:

*Ἄν σ' εἶπω τίποτε, ξένε συνοδοιπόρε,...
ἀντὶ πατρός, ἀντὶ μητρός, ἀντὶ ἀδελφοῦ καὶ φίλου
ἔχω ἐσένα σήμερον ἐδῶ στήν ξενιτείαν.*

Ὅμοιαν νεολληνικὴν παροιμίαν δὲν εὐρομεν.

Ὅπου φυλάσσει τὸ πονεῖ, γίνεται κίνδυνός του.

(Wagner, σ. 244, στ. 82 Μαυροφρ., σ. 326, στ. 60 [δ.γ. γίνετ' εἰς κίνδυνόν του]).

Ὅτι δημώδης καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν παροιμίαν, ἢ τοῦλάχιστον ἰδέαν ἐκ τοιαύτης παροιμίας ληφθεῖσαν συνάγεται ἐκ τῶν ἐξῆς ὁμοίων νεοελληνικῶν:

—Ὅποιος κρύβει τὸν πόνο του πάει μὲ δαῦτον. (Ἀνέκδοτος μεσσηνιακὴ. Ὅμοια κεφαλληνιακὴ ἀνακοινωθεῖσά μοι ὑπὸ Σπυρ. Παγώνη [μὲ δαύτον]).

—Ὅποιος χώνει τὸν πόνο τ', τὸν τρώει ἢ πλάκα. (Ἀνέκδοτος Τήνου παρὰ τῆς Κας Στ. Καραλῆ).

—Ὅποιος χώνει τὸν πόνο του μετὰ κεῖνον ἀποθαίνει. (Κρήτης. Φρατζεσκάκη, Ἀριάδνη, σ. 112. Παρνασσός, τ. ΙΖ', σ. 796, ἀρ. 164 [μ' ἐκεῖνον]).

Τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν ἐκφράζουσι καὶ αἱ ἐπόμεναι:

—Ὅποιος λέγει τὸν πόνο του βρίσκει τὴν γιατροῦν. (Βενιζέλος, σ. 214, 543).

—Λέγε τὸν πόνο σου καὶ θὰ βρεθῇ γιατρός (Ἀνέκδοτος πελοποννησιακῆ).

—Ὅποιους ἔχει τοῦ πόνου πάγ' στοῦ γιατροῦ. (Ἀνέκδοτος λεσβιακὴ παρὰ Γρ. Ν. Βερναδάκη).

Ὡρας χαρὰ γὰρ δύναται νὰ διώξῃ χρόνον λύπην.

(Wagner, σ. 303, στ. 2176. Ἐλλείπει παρὰ Μαυροφρύδη).

Ἡ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Λυβίστρου μεταπλασθεῖσα δημώδης παροιμία, εἶχεν ἴσως οὕτω: Ὡρας χαρά, χρόνον λύπη, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς νεοελληνικῆς:

—Ἡμέρας χαρά, χρόνον λύπη. (Κρομμύδη, Β' Ἀκολουθία τῆς διατριβῆς, 1813, σ. 24. Negris, σ. 52, ἀρ. 317 [καὶ χρ. λ.]. Βυζαντίου, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλλ., ἐν λ. χρόνος, Βενιζέλος, σ. 101, 137 [καὶ χρ. λ.]).

Ὅμοιαι τὴν διατύπωσιν εἶναι αἱ (βυζαντινὰ) παροιμίαι:

—Ὡρας ἔργον, ἐνιαυτοῦ μελέτη (Πλάτωνος δ. 273 παρὰ Krantz, α. 47).

—Ὡρας μιᾶς ἔργον, ἐνιαυτοῦ μέριμνα. (Αἰσώπου 40. Jernsted ἐν Journal, σ. 28-29)⁶.

6. Ἀτόπως συνάπτει πρὸς τὴν παροιμίαν ταύτην ὁ Jernsted, ἂν καὶ μετὰ τινος ἐνδοιασμοῦ (βλ. σ. 48), τὴν ἐν τῷ κώδικι τῆς Μόσχας ἐν συνεχείᾳ γεγραμμένην εἰς πυρετός καὶ τὰ πάντα κάτω. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου ὀρθῶς φέρεται ὡς ἰδίᾳ παροιμία αὕτη, χωριζομένη μάλιστα τῆς ἑτέρας δι' ἄλλων δύο παροιμιῶν: Ὡ καὶρὲ διατί οὐ καλεῖς ὤμόν, ἀλλ' ἐμόν. Ἡπατήθη δ' ἴσως ἐκ τῆς κατατάξεως αὐτῆς εἰς τὸ στοιχεῖον Ω, ἐνῷ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ε. Ἀλλ' ἡ ἀταξία αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου γραφῆς Ὡ εἰς πυρετός· φανερόν ὅτι τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ ἐτέθη ἀνορθογράφως ἀντὶ τοῦ ἄρθρου ὁ. Οὐδαμῶς δ' εἶναι σπανία τοιαύτη ἔνεκα ἀνορθογραφίας διατάραξις τῆς ἀλφαβητικῆς τάξεως. Ἡ παροιμία αὕτη σημαίνουσα ὅτι εἰς πυρετός καταρρίπτει τὰ πάντα καὶ τὸν ρωμαλεώτατον ἄνδρα ἐξασθενῶν, οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς προκειμένης παροιμίας. Εἶναι δ' ἡ ἔννοια αὐτῆς ὅτι ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἂν λάβωμεν κατάλληλον ἀπόφασιν καὶ προσηκόντως ἐνεργήσωμεν αἴρομεν τὴν ἀφορμὴν πολυχρονίων μεριμνῶν καὶ φόβων· ἐκεῖνο ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ ὅποῖον ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ἐμβάλλει εἰς ἡμᾶς φροντίδας καὶ βασανίζει τὸν νοῦν μας δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ἐντὸς μιᾶς ὥρας δι' ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ἀπαρallάκτων νεοελληνικῶν παροιμιῶν. Ὅθεν δὲν φαίνονται ἐπιτυχεῖς αἱ ἐρμηνεῖαι οὔτε τοῦ Crusius (ἐν Rhein. Museum, τ. 42, σ. 424) νομίζοντος ταυτόσημον τὴν παροιμίαν πρὸς τὴν ἄλλην νεοελληνικὴν. Τὰ φέρνει ὥρα, χρόνος δὲν τὰ φέρνει, οὔτε τοῦ Jernsted, παραδεχομένου ὅτι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ παροιμία καὶ ἡ τοῦ πρὸς Δημόνικον λόγου (34) ρῆσις: «Βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπετέλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα».

Σημειωτέον δ' ἐν παρόδῳ ὅτι τὰ μεταξὺ τῶν δύο παροιμιῶν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου παρεμβεβλημένα, ὀρθῶς μὲν ὁ Jernsted ἐδίχασεν, ἀναγνωρίσας ὅτι δύο ἀποτελοῦσι παροιμίας, ἀλλ' ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς πρώτης παρεπλανήθη ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας Ὡ και-

Καὶ αἱ νεοελληνικαί:

—Ὡροῦς δουλειά, χρόνου μελέτημα. (Ἀνέκδοτος Μυκόνου παρὰ τῆς Κας Ἀργυρ. Οἰκονόμου).

—Χρόνου μελέτημα, ὥρας κάωμα. (Βενιζέλος, σ. 340, 51 [μελέτη]).

—Χίου. Κανελλάκης, σ. 317, 184).

—Χρόνου μελέτημα, ὥρας καμωσί. (Καρπάθου. Ζωγράφ. ἀγών Α' 363, 418).

—'Νοῦ χρόνου μελέτημαν, μιᾶς ὥροῦς δουλειά. (Κύπρου. Σακελλάριος, τ. Β' σ. 289, ἀρ. 399).

—Δέκα μερῶν μελέτημα, μιανῆς ὥρας κάωμα. (Μεγίστης. Ὁ ἐν ΚΠ. σύλλ., τ. ΚΒ', σ. 317, 105).

—Ὡρας δουλειά, χρόνου ἔννοια. (Ἀνέκδοτος πελοποννησιακή).

—Μιανῆς ὥρας δουλειά, χρονῶνε ἔγνοια. (Ἀνέκδοτος Κεφαλληνίας παρὰ Σπ. Παγώνη).

—Μιᾶς ὥρας δουλειά, 'νοῦ χρόνου τεμπελιά. (Ἀθηναϊκή. Ἑβδομάς Α', σ. 152).

Ἀπέδω βράχοι καὶ κρημνά, βουνὸν ἀπέκει πάλιν.

(Wagner, σ. 310, στ. 2425).

Ἐμπρὸς μας ἔνε θάλασσα, κρημνὸς ἀπέκει πάλιν.

(Αἰὼν, στ. 2428).

Οἱ στίχοι οὗτοι ἐποιήθησαν πιθανότατα κατὰ μίμησιν δημοδῶν παροι-

ρέ, διατί οὐκ αὐλεῖς. Ἡ γραφή τοῦ ἐν Μονάχῳ εἶναι ἡ ὀρθότερα: οὐ καλεῖς. Ὁ μὴ γινώσκων νὰ ἐπωφεληται ἐκάστοτε τὸν ἀρμόδιον καιρὸν, παραπονεῖται ὅτι ἔρχεται ἀπροσδοκῆτως οὗτος, χωρὶς ν' ἀναγγέλλῃ τὴν παρουσίαν του. Δὲν θὰ ἔχανε τὴν εὐκαιρίαν ὁ παραπονούμενος ἐν τῇ παροιμίᾳ, ἂν ὁ καιρὸς ἐπερχόμενος τὸν ἐκάλει. Δὲν εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον καὶ ν' αὐτῇ ὁ καιρὸς. Τοῦτο συνάγει ὁ Jernsted ἐκ τῆς ἄλλης γραφῆς: οὐκ αὐλεῖς. «Ἄν ἐκάστοτε, λέγει, ὅσάκις πρέπει νὰ πράξωμέν τι ἡδύει ὁ καιρὸς ἢ ἔψαλλεν ἄσμά τι, ὥστε νὰ μανθάνωμεν οὕτω τὴν προσέγγισιν του, δὲν θὰ τὸν ἀφήναμεν πολλάκις νὰ φύγῃ».

Καθόλου δ' αἱ γραφαὶ τοῦ κώδικος τοῦ Μονάχου εἶναι ὀρθότεραι τῶν ἐν τῷ ἑτέρῳ. Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ἐν τῇ 37 παροιμίᾳ, ἥτις ὡς φέρεται ἐν τῷ τῆς Μόσχας (Χορεία κυνός, ὄνομα λέοντος) εἶναι παντελῶς ἀκατάληπτος. Διὰ τοῦτο ἀτελεσφόρητοι ἀπέβησαν καὶ αἱ πρὸς ἐρμηνείαν αὐτῆς προσπάθειαι τοῦ Jernsted (σ. 41), ὑπολαβόντος αὐτὴν συγγενὴ τὴν ἔννοιαν πρὸς τὰς ρωσικάς: Φόρεμα γερακιοῦ καὶ περπατησιὰ κοράκου, Πρόσωπο γερακιοῦ, φωνὴ κοράκου. Ἐνῶ φανερὰ εἶναι ἡ ἔννοια προτιμωμένης τῆς γραφῆς τοῦ ἐν Μονάχῳ κώδικος: Χωρὶα κινεῖ ὄνομα λέοντος. Καὶ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ λέοντος, οὐχὶ δὲ αὐτὸς ὁ λέων, ἀρκεῖ νὰ ταράξῃ χωρία, νὰ ἐνσπείρῃ τρόμον εἰς πολλοὺς· ἦτοι καὶ μόνῃ ἡ ἀπειλὴ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἡ δῆλωσις τῆς θελήσεώς του ἀρκεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ ταύτην, χωρὶς νὰ χρειασθῇ νὰ μετέλθῃ καὶ ἄλλην βίαν. Προσφυστάτα σχολιάζει τὴν παροιμίαν, ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰδέας ὑπαγορευθεῖσα, ἡ γνωστοτάτη ἐν Γερμανίᾳ γελοιογραφία Der Loewe kommt! Ἀπερίγραπτον ταραχὴν καὶ τρόμον, οὐ κωμικώτατα ἀποτελέσματα, παράγει κατὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνην καὶ μόνῃ ἡ ἀγγελία ὅτι ἔρχεται ὁ λέων, χωρὶς τὸ φοβερόν θηρίον νὰ φαίνεται πουθενά.

μιῶν. Βυζαντιακή τοιαύτη εἶναι ἡ παρ' Ἀποστολίου (Ζ' 15): Ἐμπροσθεν κρημνός, ὀπισθεν λύκοι. (Πρβλ. καὶ Otto, Die Sprichwörter der Römer, ἀρ. 986), ἴσως δὲ καὶ τὸ παρ' Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: ἐκ βοθύνου εἰς κρημνόν (τ. 88, σ. 839 d. Βλ. καὶ Krumbacher, MGS, σ. 231). Νεοελληνικαὶ δὲ αἱ ἐξῆς:

—Ἐμπρός γκρεμὸς καὶ πίσω βράχος. (Παπαζαφειρόπουλος, 247, 407 [Καὶ μπροστὰ γρεμός]. —Ἀνέκδοτοι γορτυνιακαὶ παρὰ Ν. Λάσκαρι [Μπροστὰ γ.] καὶ Κ. Κασιμάτη ἐκ Δημητσάνης).

—Ὅμπρός γρεμνός κι ὀπίσω θάλασσα. (Κρητική Jeannarakī, σ. 111. Φραντζεσκάκη, σ. 111).

—Μπροστὰ ρέμα, πίσω βράχος. (Βερέττας, σ. 35, 8 [Μπροσθά]. Βύρων, τ. Γ', σ. 281, 2).

—Ἐμπρός γκρεμὸς καὶ πίσω λύκος. (Δηλονότι αὐτὴ ἡ παρ' Ἀποστολίου παροιμία. Μανάρης, σ. 17 [Ἐμπροσθὰ κρημνός καὶ ἀπ' ὀπίσω λ.]. Ἀραβαντινός, ἀρ. 344. 1786 [Ὅμπροστὰ γ. καὶ ὀπίσω λ.]. Βενιζέλος, σ. 78, 183 [γκρεμνός]).

—Ἐμπρός βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. (Κρομμύδη, Ἀκολουθία τῆς διατριβῆς, 1811, σ. 43 [Κ' ἐ. β. καὶ ὀπίσω ρεῦμα]. Τοῦ αὐτοῦ, Β' Ἀκολουθία, σ. 26 [ὁμοίως]. Μανάρης, σ. 23 [Καὶ ἐ. β. κι ὀπίσω λάκκος]. Negris, σ. 69, 427 [Κ' ἐ. β. κ' ὀπίσω ρεῦμα]. Ἀραβαντινός, σ. 343. Βερέττας, σ. 35, 8. [Κ' ἐ. β.]. Βενιζέλος, σ. 78, 183 [ρεῦμα]. —Ἡλείου, Ὁ ἐν ΚΠ. σύλλογος, τ. ΙΗ', σ. 185, 84 [Κ' ἐ. β.]. Βύρων Γ' 281, 2 [Κ' ἐ. β.]. —Ἀνέκδοτος Πορταριάς Πηλίου παρὰ Δ. Κωλῆ [Κ' ἔμπρος β. κι πίσου ρ.]. —Κεφαλληνίας παρὰ Σ. Παγώνη [Κ' ἐ. β.]. —Ζατούνης Γορτυνίας παρὰ Κ. Κασιμάτη [Μπροστὰ β.]).

Διήγησις παιδιόφραστος τῶν τετραπόδων ζῴων

Καὶ τὰ δικά σου πράγματα λέγεις τα πρὸς ἐμένα.

(Wagner, Carmina gr. med. aevi, σ. 147, στ. 164. —Ἐν τῷ Βιενναίῳ κώδικι ὁ στίχος φέρεται ἄλλως: Καὶ ἐκεῖνα τὰ ποιεῖς ἐσὺ λέγεις τα πρὸς ἐμένα).

Ὑποτίθεται ἐν τῷ ποιήματι λέγων ταῦτα ὁ ποντικός πρὸς τὸν κάτην. Ἐννοεῖ δ' ὅτι μὲ ὄνειδίζει, ἐπιρρίπτων εἰς ἐμὲ τὰ ἴδιά σου ἐλαττώματα. Ὁ στίχος φαίνεται ὥς τις διασκευὴ παροιμίας, ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐν τινι καρπαθίᾳ παροιμίᾳ πρὸς ἑκφρασιν ὁμοίας ἐννοίας ἀναφέρεται ἡ κατά: Ἡ κατά ἢ ἐφακελοῦ | τὰ ἱκά της ρίχτει ἄλλου. (Ζωγράφ. ἀγών Α', σ. 352, 192). Ἐλήφθη ἄρα ἡ παροιμία ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος ἢ τάνάπαλιν εἶναι παλαιότερα αὐτοῦ; Τὸ τελευταῖον φαίνεται πιθανώτερον. Διότι καὶ ἄλλαι ὑπάρχουσι νεοελληνικαὶ παροιμίαι, ὅμοιαι τὴν ἐννοιαν καὶ τὴν διατύπωσιν, ἀντὶ γάτας ἄλλα ἀναφέρουσαι ζῶα ἢ ἀνθρώπους ἢ μυθικὰ δαιμόνια.

—Γῆ θειά μ' ἢ Λουλοῦ | παίρνι τὰ θκά τ'ς τσι πᾶ τα ἄλλου. (Ἀνέκδοτος Λέσβου παρὰ Γρ. Ν. Βερναρδάκη).

—Γῆ θειά μ' ἢ Γιαλού | τὰ θκά τ'ς τὰ λέγι ἄλλου. (Λέσβου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Γιαλού ἐν τῇ παροιμία ταύτῃ καὶ τῇ κατωτέρω ἢ Γελλῶ τῶν ἀρχαίων μύθων καὶ τῶν δημωδῶν παραδόσεων).

—Κακομοῖρα ἢ Γιαλλοῦ | τὰ δικά της ρίχτει ἄλλου. (Σύμης. Ὁ ἐν ΚΠ. σύλλ., τ. Η', σ. 482, 6.).

—Ἡ κοκῶνα ἢ Ραλλοῦ | τὰ δικά τση δίνει ἄλλου. (Ἀνέκδοτος Νάξου παρὰ Μ. Ι. Μαρκόπολι).

—Ἡ καμένη ἢ ἄλεπου | τὰ δικά τση δίνει ἄλλου. (Νάξου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ).

Ὅμοιαι τὴν ἔννοιαν εἶναι καὶ αἱ ἐπόμεναι:

—Τὰ δικά μας τῶν γειτόνων. (Κρομμύδη, Ἀκολουθία διατριβῆς, σ. 40. Negris, σ. 121, 794. Βερέττας, σ. 56, 2. Σακελλάριος, σ. 278, 32 [τοῦ γειτόνου μας]).

—Τὸ δικό μου τ' ὄνομα πάρ' το σύ, γειτόνισσα. (Βενιζέλος, σ. 304, 274. —Κρήτης. Jeannarakis, σ. 174 [δ. μου δ.]. Κρήτης. Ἐφημερίς Ἀπτερα, ἀρ. 64 [ὁμοίως]. Κρήτης. Φραντζεσκάκης, σ. 115 [δ. μου δ. νά το σύ γ.]. —Λακωνίας ἀνέκδοτος παρὰ Π. Γ. Γενναδίου [δ. μου δ.]. —Κεφαλληνίας παρὰ Σ. Παγώνη [δ. σου τ' δ. νά το σύ, γ.]. —Καρυᾶς Κορινθίας παρὰ Γ. Τσαγρῇ. —Ἐλευσίνος Γόρτυνος παρὰ Κ. Κασσιμάτη).

—Νά, κυρὰ γειτόνισσα, τὸ δικό μου τὸ ὄνομα. (Κρομμύδη, Διατριβή, σ. 120. Β' Ἀκολουθία διατριβῆς, σ. 33. Μανάρης, σ. 27 [δικόν μου τ' δ.]. Negris, σ. 83, 525 [ὁμοίως]. Ἀραβαντινός, ἀρ. 771. —Ρόδου. Πανδώρα, τ. ΚΑ', σ. 369 καὶ Βενετοκλέους, Βραχέαι παρατηρήσεις, σ. 128, 14 [τὸ δ. τ' ὄνομα, νά κ. γ.]. —Φολεγάνου παρὰ Κονταρίνη [ὁμοίως· κερά γ.]).

—Τὸ δικό σου τ' ὄνομα δός μου το, γειτόνισσα. (Κεφαλληνίας ἀνέκδοτος παρὰ Σ. Παγώνη).

—Τῶνομά σ', κυρὰ γειτόνισσα. (Ἀνέκδοτος Τήνου παρὰ τῆς Κας Στ. Καραλῆ).

—Γειά σου, | ποῦ μοῦ λές τῶνομά σου. (Ἀνέκδοτος Γορτυνίας παρὰ Ν. Λάσκαρι).

—Ὅσα ἔχει ἡ μάννα μου, τὰ λέει τοῦ τάτα μου. (Ἀνέκδοτος Δημητσάνης Γορτυνίας παρὰ Φ. Ἡλιοπούλου).

—Πές μου το νὰ μὴ σ' τὸ εἰπῶ. (Ἀραβαντινός, 1842. Βενιζέλος, σ. 254, 109. Παπαζαφειρόπουλος, σ. 281, 803 [μπουρτὰ σ' τὸ εἰπῶ]. —Τήνου παρὰ Στ. Καραλῆ καὶ Ἀδ. Ἀδαμαντίου [Πέ μ' τα-τὰ πῶ]. —Νάξου παρὰ Μ. Μαρκόπολι [Πέ μου το νὰ μὴ σου τὸ πῶ]. —Λέσβου παρὰ Γρ. Βερναρδάκη [Πέ μι του νὰ μὴ σ' τοῦ πῶ]).

Ἐπίσης ὅμοιαι εἶναι καὶ αἱ πολυπληθεῖς παροιμιαί, αἱ πεποιημέναι κατὰ τὸν τύπον τῆς κοινοτάτης: Εἰπ' ὁ γάδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλαι.

Νὰ τινάξῃ τὴν γουῖνάν σου νὰ κόψῃ τὴν ὀφρύν σου.

(Αὐτ., σ. 147, στ. 177 [δ.γ. τινάξῃ καὶ τὴν γουῖνάν σου]. Νὰ τιν. καὶ τὴν γ. εὐθὺς τινάσσει).

Θὰ σοῦ τινάξω τὴν γοῦνα, τοῦ τὴν τίναξε τὴ γοῦνα κ.τ.τ. εἶναι κοινόταται σήμερον παροιμιώδεις φράσεις, ἐμφαίνουσαι ἀπειλὴν αὐστηρᾶς τιμωρίας, καὶ ἰδίως δαρμοῦ, διότι ἐννοεῖται ὅτι ἡ γοῦνα θὰ τιναχθῇ, ἐνῶ θὰ τὴν φορῇ ὁ ἀπειλούμενος. Ὅμοια εἶναι ἡ φράσις τοῦ τίναξε τὸ σκουτὶ (Πελοποννήσου). Ἄλλην ὁμως ἐννοίαν ἔχει ἡ φράσις ἐτίναξε τὰ ροῦχά του (Ἀραβαντινός, σ. 175, 20. Βενιζέλος, σ. 84, 274), εἰλημμένη βεβαίως ἐκ τοῦ γραφικοῦ «ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια» (Πράξ. Ἀποστ. ΙΗ' 6).

Φεύγεις ὥσπερ διάβολος ἐκ τοῦ θυμιαμάτου.

(Αὐτ., σ. 153, στ. 333).

Ἡ αὐτὴ παροιμία σώζεται καὶ σήμερον ἀπαραλλάκτως.

—Φεύγει σὰν ὁ διάβολος ἀπ' τὸ θυμίαμα. (Κρομμύδη, Β' Ἀκολουθία διατριβῆς, σ. 54 [ὡσὰν-ἀπὸ]. Negris, σ. 139, 919 [ἀπὸ τὸ]. Βενιζέλος, σ. 331, 20 [ἦ: ἀπ' τὴν ἐκκλησιά]).

—Ὁ διάβολος φεύγει ἀπ' τὸ θυμίαμα. (Ἀραβαντινός, ἀρ. 826).

Φησὶν ὁ ἐπιχώριος λόγος καὶ παροιμία,
Ἐβραῖος ὄζει καὶ βρωμεῖ καὶ ὅλη του ἡ θήκη.

(Αὐτ., σ. 156, στ. 423-424 [δ.γ. Ἐβραῖον ὀλεῖται ἡ θήκη]).

Ἡ αὐτὴ παροιμία ἐν ἱαμβικῷ τριμέτρῳ εὐρηταὶ καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἀγιορειτικῶν συλλογῶν (Ρωσικοῦ κώδ. 779, φ. 8α): Βρωμεῖ καὶ ὁ Ἐβραῖος καὶ ἡ θήκη του. Σημεριναὶ δὲ παραλλαγαὶ ταύτης ὑπάρχουσιν αἱ ἐπόμεναι:

—Βρωμεῖ ὁ Ὀβριός, βρωμεῖ καὶ τὸ ἔχει του. (Καρπάθου. Ζωγράφ. ἀγών Α' 347, 93).

—Βρωμᾷ ὁ Ὀβριός, βρωμοῦν καὶ τὰ καλά του. (Ἀνέκδοτος Σίφνου παρὰ Σ. Δουκάκη. —Πάρου παρὰ Π. Σαρρῆ. —Νάξου παρὰ Μ. Μαρκόπολι. —Φολεγάνδρου παρὰ Κονταρίνη [Βρωμεῖ]. —Τήνου παρὰ Ἀδ. Ἀδαμαντίου [Βρ. ὁ Βριγός, βρ. καὶ τὰ καλά τ']. Ὅμοίως παρὰ Τηνίου χιακῆς καταγωγῆς [καλά τ']).

—Βρωμᾷ ὁ Ὀβριός κ' ἡ τύχη του, βρωμοῦν καὶ τὰ καλά του. (Βενιζέλος, σ. 43, 79. Πολίτης ἐν Πανδώρα, τ. ΙΗ', ἀρ. 3).

—Βρωμεῖ ὁ Ὀβριός καὶ τό 'χει του καὶ ὅτι καὶ ἂν ποτάσση. (Ρόδου. Ἐφημ. Φιλομαθῶν, 1860, σ. 1265).